

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра психології особистості та соціальних практик

С.М. КАЛІЩУК
І.А. ВЛАСЕНКО
Т.П. ЦЮМАН

ПСИХОЛОГІЯ КОМУНІКАЦІЇ З ПРАКТИКУМОМ

Методичні вказівки
до виконання курсових робіт

спеціальність 053 Психологія
освітній рівень перший (бакалаврський)
освітня програма 053.00.07 Соціальна психологія

Київ - 2026

УДК 001.89:316.6 (079.2)

Рекомендовано:

Кафедрою психології особистості та соціальних практик (протокол № 1 від 6 січня 2026 року) і

Вченою радою Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол № .. від ...01.2026 року).

Каліщук С.М., Власенко І.А., Цюман Т.П. (2026). Психологія комунікації з практикумом. *Методичні вказівки до виконання курсових робіт*: спеціальність 053 Психологія; освітній рівень – перший (бакалаврський); освітня програма 053.00.07 Соціальна психологія. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2026. 62 с..

У методичних вказівках викладено основні вимоги до написання курсових робіт з дисципліни «Психологія комунікації з практикумом». Висвітлено питання методології, процедури та організації дослідження, описано етапи виконання студентами науково-дослідної роботи, подаються приклади оформлення основних структурних елементів роботи, зразки оформлення ілюстративного матеріалу, таблиць, списку використаних джерел, наводяться вимоги до захисту курсової роботи та критерії її оцінювання.

Запропоновано методику написання та оформлення курсових робіт у відповідності до Державних стандартів України оформлення результатів досліджень.

Призначено для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності 053 Психологія, освітньої програми 053.00.07 Соціальна психологія.

Рецензент *О.А. Столярчук*

Відповідальний за випуск *І.А. Власенко*

© С.М. Каліщук, 2025

© І.А Власенко, 2025

© Т.П. Цюман, 2025

© КСУ імені Бориса Грінченка

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ЗАГАЛЬНА СХЕМА ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ КУРСОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	13
1.1. Вибір теми дослідження	13
1.2. Вивчення літературних джерел	15
1.3. Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань та гіпотези дослідження	15
1.4. Розробка програми дослідження	21
2. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	24
2.1. Структура курсової роботи	24
2.2. Нормативні вимоги до оформлення курсової роботи	24
3. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА БУДОВА КУРСОВОЇ РОБОТИ	28
3.1. Титульний аркуш, анотація, план-проспект (зміст), перелік умовних позначень	28
3.2. Вступ	28
3.3. Розділ 1	32
3.4. Розділ 2	36
3.5. Висновки	39
3.6. Список використаних джерел	39
3.7. Додатки курсової роботи	40
4. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ	42
5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	44
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	46
ДОДАТКИ	47

ПЕРЕДМОВА

Для забезпечення права громадян України на вибір освіти, а також із метою створення умов для гнучкого реагування вищої школи на запити суспільства в умовах ринкової економіки та гуманізації освітньої системи у нашій країні відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», національної програми «Освіта» (Україна 21 століття) і нормативно-правових актів України введена **багатоступенева система вищої та післядипломної професійної освіти**. Її *концептуальною основою є безперервність та спадкоємність процесу освіти*, що відкриває нові можливості підвищення професіоналізму здобувачів вищої освіти у різних галузях науки і техніки.

Згідно з навчальними планами підготовки студентів психологічних спеціальностей, передбачено обов'язкове виконання курсових робіт студентами всіх форм навчання. У даних методичних вказівках викладено та роз'яснено основні вимоги і правила побудови та опису курсового дослідження, наведені приклади щодо оформлення такого типу робіт.

Курсова робота з дисципліни «Психологія комунікації з практикумом» є ключовою формою навчального процесу, яка передбачає:

- самостійний пошук, узагальнення, систематизацію теоретичних знань;
- розвиток умінь самостійного критичного опрацювання наукових джерел вітчизняних та зарубіжних дослідників;
- аналіз та узагальнення теоретичної та прикладної психологічної проблеми з питань комунікації та соціальної психології загалом;
- проведення експериментального дослідження у конкретній сфері соціально-психологічної практики.

У курсовій роботі розглядається певна науково-практична проблема: узагальнюються та критично осмислюються *теоретичні передумови її вирішення, обґрунтовуються та розробляються процедури її психологічної діагностики, а також рекомендації з використання отриманих результатів*.

Відповідно, дослідження здобувачів спирається на загально-методологічні засади соціальної психології, на взаємозв'язок соціального та психологічного, їхню взаємодію та взаємозалежність, про соціально-психологічні явища, які виникають у процесі соціальної взаємодії та характеризують індивіда і групу загалом., про масову свідомість та масову поведінку людей.

Конкретними методами дослідження - методичними прийомами курсового дослідження з дисципліни **Психологія комунікації з практикумом** – є соціально–психологічні методи і методики аналізу групових та особистісних взаємовідносин, методики вивчення конкретних соціально-психологічних механізмів та закономірностей, які дадуть змогу отримати дані про *поведінку індивідів у групі; дані про характеристику свідомості цих індивідів; дані про характерні особливості взаємодії членів групи; дані про різноманітні психологічні характеристики самої групи.*

Мета написання **курсвої роботи** з дисципліни **Психологія комунікації з практикумом** – проведення студентом науково-дослідницької роботи, формування умінь організації самостійних пошукових теоретичних і емпіричних досліджень та формування у студентів професійних компетентностей у питаннях комунікації в процесі міжособистісної та групової взаємодії.

Завдання курсвої роботи полягають у:

- поглибленні та розширенні знань з теоретичних та прикладних проблем психології комунікації;
- розвитку практичних вмінь проведення науково-дослідницької роботи у певній галузі соціально-психологічної практики;
- формуванні вмінь розробки концепції науково-дослідницької роботи та її планування;
- оволодінні методикою самостійної науково–дослідницької роботи та проведення емпіричного наукового дослідження;
- напрацюванні вмінь обробки емпіричних даних, систематизації та аналізу дослідницького матеріалу, опису даних і їх інтерпретації;
- формуванні наукової культури опису та представлення результатів дослідження;
- опрацюванні спеціальних та фахових літературних джерел.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.07 Соціальна психологія за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія комунікації з практикумом» забезпечує формування таких **загальних та фахових компетентностей**:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК6. Здатність самостійно планувати, організовувати, здійснювати психологічне дослідження.

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.07 Соціальна психологія за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Психологія комунікації з практикумом» забезпечує оволодіння такими **програмними результатами навчання**:

РН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

РН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

РН3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

РН4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

РН5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій

(тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

РН6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного

матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

РН7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

РН8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

Курсова робота з дисципліни **Психологія комунікації з практикумом** забезпечує розвиток інтегративної компетентності психолога, зокрема таких її аспектів:

1) **особистісного:**

- індивідуальна відповідальність за процесуальну та підсумкову достовірність отриманих науково-дослідницьких результатів;
- здатність до тривалої та інтенсивної інтелектуальної праці;
- вмотивування до пізнання та самопізнання;
- здатність отримувати задоволення від позитивних трудових зрушень та оперативно реагувати на невдачі наполегливою працею;
- самостійність у прийнятті рішень;
- здатність зберігати працездатність у стані функціональної напруги чи напруженості;
- цілеспрямованість та самокритичність;

2) **методологічного:**

- формування умінь і навичок самостійно аналізувати соціально-психологічні та комунікативні процеси;
- обґрунтування пізнавальних настанов власного дослідження для реалізації певного наукового пошуку;
- формулювання і практичне доведення висновків і рекомендацій;
- усвідомлення функціональної значущості психологічного знання в сфері соціальної психології;

3) **практичного:**

- з'ясування власного рівня психолого-технологічної підготовки;
- підвищення практичної компетентності в галузі обраної теми курсового дослідження;

— формування умінь та навичок складання та проведення діагностичного блоку у сфері соціальної психології та психології комунікації;

4) *прикладного:*

— вміння знаходити ефективні шляхи розв'язання психологічного завдання щодо практичних аспектів соціальної взаємодії в групах, колективах, спільнотах;

— використовувати доказові методи наукового дослідження (встановлення причинно-наслідкових зв'язків; переконлива інтерпретація функціональної значущості новітнього інформаційного масиву);

— захищати власну дослідницьку позицію;

5) *академічно-добросесного:*

— дотримуватись етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту» (№ 1838-IX від 02.11.2021 частина 7 стаття 42) правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до наукових (творчих) досягнень;

— не допускати використання в тексті курсової роботи (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості);

— не допускати відтворення у власній науково-пошуковій праці опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (цитування) – зазначення авторства.

У курсовій роботі повинна бути наявність наукової проблеми та наукової новизни, тому курсова робота має відповідати **загальним вимогам до наукових досліджень**, а саме:

- **чіткість** побудови;
- логічна послідовність **викладення** матеріалу;
- **стилістичність та точність** формулювань;
- **послідовність** теоретичного аналізу розглянутих проблем;
- наукова **розробка концепції та планування** дослідження;
- **достовірність збору** емпіричних **даних**;
- **обґрунтованість висновків**;
- дотримання академічної добросесності, яка передбачає

дотримання **правил посилання на джерела інформації** у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей інших авторів.

Організація та контроль за процесом підготовки та захисту курсових робіт покладається на **наукового керівника курсового дослідження здобувачів**.

До обов'язків наукового керівника належить підготовка та видача завдання на курсову роботу; складання календарного графіку роботи здобувачів. Крім того, науковий керівник надає рекомендації щодо літератури, методів і методик емпіричного дослідження, довідкових, статистичних матеріалів; проводить систематичні консультації; оцінює зміст виконаної роботи як частинами, так і в цілому; дає згоду на подання роботи на перевірку на плагіат і захист.

Основна інформаційна база для виконання курсових робіт:

- 1) першоджерела (філософські, психолого-педагогічні, соціологічні тощо: монографії, матеріали дисертаційних досліджень, матеріали періодичних видань (статті, тези), де пріоритетне значення мають класичні досягнення української психологічної науки останніх 5-ти років та тематичні публікації, оприлюднені упродовж останніх 3-5-ти календарних років;
- 2) досвід передовсім тих працівників кадрового менеджменту, які впроваджують інноваційні технології у навчально-виховний та виробничий процеси;
- 3) самостійне виконання пошуково-дослідних завдань, спрямованих на виокремлення власної наукової позиції з досліджуваної проблеми;
- 4) споглядання та аналіз сучасної повсякденної соціально-психологічної реальності.

Тематика курсових робіт охоплює основні програмні питання навчальних тем, засвоєних під час викладання дисципліни **Психологія комунікації з практикумом**.

Пізнавальні ідеї та практичні психодіагностичні результати курсової роботи з дисципліни **Психологія комунікації з практикумом** мають відобразитися у діагностико-емпіричному розділі (РОЗДІЛ 2) та трансформуватися у майбутню структуру і зміст бакалаврської та магістерської робіт.

Детермінанти успішного виконання курсової роботи:

- 1) самостійність студентів, їх мотиваційний, інформаційний, емоційно-вольовий та мисленнєвий потенціали;
- 2) консультативна допомога наукових керівників, яким важливо запропонувати, а студентам – творчо розв’язати проблему методичного підходу до аналізу досліджуваного явища;
- 3) усвідомлення студентами психології життєвої успіху, який має три процесуальні фази:
 - підготовчу (визначення мети, умов дослідницької діяльності, планування, підготовка умов діяльності та організація діяльності);
 - виконавчу (реальні операції, поточний контроль, усунення непередбачених перешкод);
 - підсумкову (оцінка остаточного результату, оцінка перебігу діяльності, пропозиції).

Форма підсумкового контролю – рецензований диференційований захист. Оцінювання курсової роботи здійснюється за умови проходження перевірки на плагіат системою **StrikePlagiarism**, тобто, за умови встановленої відсутності запозичення письмового тексту інших авторів без вказання їх авторства. Якщо в курсовій роботі виявлено запозичення тексту іншого автора, робота відправляється на доопрацювання. Повторна перевірка на плагіат відбувається за окремою процедурою. **Відсутність плагіату та прилюдний захист курсової є обов’язковими умовами її оцінювання.**

Ознайомитися із особливостями роботи у системі **StrikePlagiarism** можна за [посиланням](#). За три тижні до офіційної дати захисту курсової роботи на індивідуальну корпоративну пошту буде надіслано лист з детальною інструкцією щодо завантаження курсової роботи у систему **StrikePlagiarism**.

Особливої значущості набуває використання ШІ при підготовці та виконанні курсової роботи, а також дотримання принципів академічної доброчесності в епоху ChatGPT. Основні етичні аспекти використання ШІ у ЗВО викладено у [Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти](#). Окрім того, при перевірці курсової роботи у системі **StrikePlagiarism**

передбачено ретельний пошук контенту ШІ. Модуль пошуку контенту ШІ допомагає виявити надмірне та зайве використання ШІ для написання текстів, особливо у випадках, коли використання ШІ-інструментів неможливо контролювати або запобігати їхньому надмірному застосуванню. Студентам варто пам'ятати, що керівники курсової роботи мають можливість звернути увагу на фрагменти з високим відсотком ймовірності того, що текст був написаний ШІ, і відповідно оцінити курсову роботу загалом.

Послідовність виконання курсової роботи:

1. Вивчення *Методичних вказівок* до виконання курсових робіт.
2. Визначення *теми і ключових понять* курсового дослідження.
3. Складання *літературного огляду* теоретичних та практичних підходів до аналізу досліджуваного соціально-психологічного явища (від 25-ти наукових джерел).
4. Складання *ЗМІСТУ* курсової роботи.
5. Розкриття в *РОЗДІЛІ 1* інформаційно-сміслового компоненту дослідження, а саме: визначення сутності досліджуваного феномена, розкриття його місця в системі діяльності організації – об'єкт дослідження (Підрозділ 1.1), виконання аналізу основних елементів його структури, систематизація основних типів, видів – предмет дослідження (Підрозділ 1.2);
6. Складання *Висновків до розділу 1*.
7. Написання *ВСТУПУ* курсової роботи з описом всіх його складових елементів.
8. Викладення у *РОЗДІЛІ 2* діагностичної процедури дослідження, а саме: методологічного обґрунтування організації дослідження та обраних методичних засобів дослідження (Підрозділ 2.1).
9. Опис та інтерпретація отриманих даних: загальна оцінка ефективності вимірів; опис результатів – перерахування всіх отриманих показників; загальні кількісні характеристики; послідовне здійснення дослідницьких завдань; опис кожної таблиці й діаграми (Підрозділ 2.2.).
10. Складання *Висновків до розділу 2*.
11. Складання *ВИСНОВКІВ* роботи.
12. Оформлення *СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ* та *ДОДАТКІВ* курсової роботи.
13. Написання *АНОТАЦІЇ* курсової роботи.
14. Оформлення *Титульного аркушу* курсової роботи.

1. ЗАГАЛЬНА СХЕМА ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ КУРСОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Специфіка курсових робіт полягає в поєднанні науково-дослідницьких та навчальних цілей. Студенти повинні глибоко вивчити питання певної галузі психолого-технологічного знання, виявити вміння аналізувати літературу, критично та полемічно підходити до її викладення, виявити вміння висловлювати власні думки щодо отриманих результатів, робити теоретичні та практичні висновки, розуміти стратегію подальшого наукового та прикладного дослідницького пошуку. У процесі такої роботи студент повинен здійснити послідовне проходження за основними етапами наукового дослідження.

1.1. Вибір теми дослідження

Починається робота над курсовим дослідженням з **обґрунтування обраної теми**, відштовхуючись від наявної науково-прикладної проблеми.

Виконання курсової роботи здійснюється у відповідності з тематикою, яка розробляється кафедрою психології особистості та соціальних практик та змісту навчальної дисципліни «Психологія комунікації з практикумом» КСУБГ. Тематика курсових робіт щорічно коригується з урахуванням накопиченого кафедрою досвіду.

Починаючи роботу над вибраною темою дослідження студент повинен спланувати та розподілити свій час і взятися за її виконання паралельно з навчальними заняттями.

Тема курсової роботи повинна вказувати на **мету** курсового дослідження, складатися з термінології наукового характеру – з категорійного апарату соціальної психології, психології комунікації і безпосередньо відображати суть дослідження науково-прикладної проблеми.

Вибір, формулювання та обґрунтування теми дослідження є відповідальним етапом у процесі підготовки та написання курсової роботи, який не лише визначає результат дослідження, а й певним чином впливає на подальшу навчальну та науково-дослідницьку діяльність студента.

Тема курсової роботи має бути **конкретною, стосуватися окремих психологічних проблем певного напрямку Психології комунікації з практикумом, базуватися на емпіричному дослідженні**.

Під час обрання **теми** основними **критеріями** виступають: наукова та соціальна актуальність, перспективність, наявність теоретичної бази, можливість виконання діагностичного етапу на експериментальній базі відповідного профілю та отримання соціального ефекту від впровадження результатів (практичних рекомендацій) дослідження.

Формулювання **теми** дає певне уявлення **про актуальність дослідження**. При цьому слід врахувати, що критеріями актуальності є визнання своєчасною та науково і практично необхідною пошуково-дослідницьку роботу не тільки у межах напрямку або сфери психологічної діяльності, а й відповідність нагальній потребі практики та наявність соціального замовлення.

Вибір і формулювання актуальної теми полегшується попередньою роботою з науково-аналітичними статтями у **періодичних психологічних виданнях, авторефератами дисертацій, участю у наукових конференціях** тощо.

У формулюванні теми курсової роботи мають бути зазначені майбутні залежна та незалежна змінні дослідження. **Незалежна змінна** - будь-яка змінна, значення якої не залежать від значень інших змінних. В дослідженні її змінюють так, щоб простежити її вплив на залежну змінну. **Залежна змінна** - будь-яка змінна, значення якої є результатом змін незалежних змінних.

Приклади формулювання теми дослідження:

1. Рівень прояву вербального й невербального компоненту спілкування (незалежна зміна) на характеристики комунікативної компетентності (залежна зміна).
2. Вплив соціального статусу працівника (незалежна зміна) на комунікативні стратегії (залежна зміна).

Назва теми роботи **не може** перевищувати одинадцять слів (без врахування часток чи прийменників).

Формулюючи тему, слід **унікати** таких варіантів як «Аспекти ...», «Проблеми ...», «Аналіз ...», «...з метою...», «Дослідження ...» та назв підприємств і регіонів на базі яких виконується дослідження.

1.2. Вивчення літературних джерел

Курсова робота починається з огляду бібліографічних джерел відповідних до теми дослідження.

Ознайомлення з опублікованими науковими працями дає змогу цілеспрямовано шукати інформацію за обраною темою та доцільно відбирати теоретичний матеріал та практичні засоби дослідження. До літератури належать:

- монографії;
- збірники наукових праць;
- статті у наукових періодичних виданнях;
- словники;
- енциклопедії.

Перелік літератури формується студентом самостійно, узгоджується з керівником.

Науковий огляд інформаційних джерел доцільно здійснювати у наступній послідовності:

- 1) ознайомитися з визначеннями **основних понять**, що відносяться до обраної теми, використовуючи словники й енциклопедії;
- 2) **урахувати всі посилання** на найбільш відомі роботи в даній області й на вчених, які зробили основний внесок у дослідження обраного для дослідження явища;
- 3) **скласти бібліографію за темою** дослідження і ознайомитися з вибраними роботами;
- 4) ознайомитися з **довідковими та бібліографічними виданнями** за обраною темою.

Серед бібліографічних джерел особливе місце належить **науковим статтям, які більше насичені цікавими емпіричними фактами, роздумами, порівняннями та доведеннями**. Статистичні дані, наведені в статтях, можуть бути засадою для власної аналітичної роботи студента.

1.3. Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань та гіпотези дослідження

Проведений огляд наукових джерел дозволить визначити **ступінь досліджуваності проблеми**, у цілому, та окремих її складових; визначити

невивчені та маловивчені питання; обґрунтувати актуальність обраної теми курсової роботи та, відштовхуючись від існування певної наукової проблеми, *визначити об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження.*

Об'єктом дослідження виступає психологічний або соціально-психологічний процес чи явище, що породжує проблемну ситуацію і обрано для вивчення – це вся *сукупність різних аспектів теорії психологічного знання, на яке спрямовано процес пізнання.* Об'єктами дослідження у психології комунікації є: процеси взаємодії особистості і групи, взаємодії груп, процес спілкування, групова динаміка тощо. Об'єкт дослідження повинен бути змістовно охарактеризований і детально теоретично проаналізований, що забезпечить цілісний підхід до вивчення предмету дослідження. Описується об'єкт дослідження у підрозділі 1.1 першого розділу курсової роботи.

Предмет міститься в межах об'єкту и виступає його частиною – це *конкретизація суттєвих зв'язків і співвідношень, які доцільно вивчити в певних умовах, обставинах, чи розглянути їх складові компоненти.* Отже, предмет дослідження – це *чітко окреслена частина психологічної реальності, яка безпосередньо досліджується у межах об'єкту.* Як предмет дослідження у психології комунікації виступають: *окремі характеристики особистості, групи, види поведінки, діяльності й комунікації, взаємовплив між ними.* Перелік явищ і їх сторін, які можуть бути взяті як **предмет** дослідження – значно змістовніше переліку **об'єктів.**

Науково обґрунтоване визначення **предмета дослідження** – це змістовний науковий процес, який покликаний зорієнтувати дослідника на виявлення місця і значення **предмета** дослідження в більш цілісному і широкому понятті, яким є **об'єкт** дослідження. Предмет дослідження описується у підрозділі 1.2 першого розділу.

Приклади визначення об'єкта та предмета відповідно до теми дослідження:

1.

Тема: Взаємозв'язок комунікативної компетентності і психологічного клімату у колективі.

Об'єкт - психологічний клімат у колективі.

Предмет – комунікативна компетентність.

2.

Тема: Психологічні особливості невербальної комунікації психологів.

Об'єкт – комунікація психологів.

Предмет – психологічні особливості невербальної комунікації психологів.

3.

Тема: Психологічні чинники асертивності особистості.

Об'єкт - асертивність особистості.

Предмет - психологічні чинники асертивності особистості.

4.

Тема: “М'які” навички працівників як чинник вирішення конфліктів

Об'єкт – вирішення конфліктів.

Предмет - “м'які” навички працівників як чинник вирішення конфліктів.

Мета дослідження – кінцевий очікуваний результат дослідження, на досягнення якого спрямовано дослідження, визначене **темою** курсової роботи. *Мета конкретизує спрямованість дослідження, означеного межами обраної теми.*

Приклади формулювання мети відповідно до теми дослідження:

1.

Тема: Вплив комунікативної компетентності працівників на соціально-психологічний клімат колективу.

працівників

Мета: Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити взаємозв'язок взаємозв'язок комунікативної компетентності працівників та соціально-психологічного клімату колективу.

2.

Тема: Вплив невербальної комунікації на професійний імідж психолога

Мета: Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впливу невербальної комунікації психолога на його професійний імідж.

Мета спрямовує дослідницьку діяльність і визначає засоби її досягнення через формулювання **завдань дослідження**, тобто, через знаходження шляхів і засобів досягнення мети дослідження.

Вибір **завдань** зумовлений розподілом мети на парціальні цілі другого, нижчого порядку, які у своїй сумі дозволяють досягти мету дослідження. Серед **завдань** дослідження можуть бути завдання, що забезпечують:

- 1) знаходження нових фактів;
- 2) включення нових фактів у систему психологічного знання;
- 3) визначення місця досліджуваного явища у взаємозв'язку з іншими соціальними та психічними явищами;
- 4) виділення рівнів досліджуваного феномену та їхні детермінанти;
- 5) виявлення внутрішньої будови явища – його компонентів,

феноменів, окремих характеристик.

Формулювання завдань дослідження не є описом послідовності майбутньої роботи, етапів чи видів діяльності дослідника. **Завдання** дослідження повинні ставитися **НЕ до процедури** виконання дослідження, а **ДО вивчення предмета дослідження**. Відтак, дослідницькі завдання включають наступні елементи:

1) виявлення сутності поняття, явища, процесу, створення (модифікація, адаптація) методики для вивчення феномена, що виступає предметом дослідження;

2) аналіз існуючих методів, які можуть бути застосовані для дослідження проблеми та обґрунтування вибору методів дослідження в курсовій роботі, включаючи як загальнонаукові так і емпіричні методи дослідження;

3) проведення пілотного і констатувального етапу дослідження;

4) проведення зрізового аналізу;

5) побудова моделі досліджуваного явища;

6) одержання даних про характеристику досліджуваного явища;

7) виявлення найважливіших чинників, що впливають на досліджуване явище;

8) розробка програми діагностичної або психокорекційної технології, рекомендацій та пропозицій щодо використання на практиці отриманих результатів дослідження.

Приклади формулювання завдань дослідження відповідно до мети:

1.

Мета – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити взаємозв'язок комунікативної компетентності працівників та соціально-психологічного клімату колективу.

Завдання:

1. Теоретично проаналізувати феномен соціально-психологічного клімату та фактори, що впливають на нього.

2. Визначити особливості зв'язку між рівнем комунікативної компетентності працівників та соціально-психологічним кліматом колективу..

2.

Мета - теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впливу невербальної комунікації психолога на його професійний імідж.

Завдання:

1. Проаналізувати невербальну комунікацію та її засоби.

2. Охарактеризувати професійний імідж психолога.

3. Дослідити особливості впливу невербальної комунікації психолога на його професійний імідж.

Визначення мети і завдань дослідження передбачає вихідну оцінку його **актуальності**. Основними аспектами актуальності дослідження виступають:

- 1) необхідність доповнення теоретичних поглядів, щодо досліджуваного явища;
- 2) потреба в нових фактах, які дозволять розширити сферу застосування теорії;
- 3) потреба в більше ефективних психодіагностичних і дослідницьких методах, здатних забезпечити нові дані;
- 4) потреба в методах, засобах, технологіях, що має більше широкі можливості й ефективність психологічного впливу, навчання, тренування, реабілітація;
- 5) потреба в доповненні рекомендацій з метою більш повного використання їх на практиці.

Приклади визначення актуальності дослідження:

1.

Мета – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити комунікативну компетентність працівників як чинник соціально-психологічного клімату колективу.

Актуальність. Одним із важливих чинників, що забезпечує стабільність і підвищення конкурентоспроможності підприємств, є соціально-психологічний клімату колективу.

Ефективна комунікація сприяє налагодженню взаєморозуміння між співробітниками, зменшенню рівня конфліктності та підвищенню продуктивності праці. Успішна взаємодія в робочому середовищі залежить не лише від професійних навичок працівників, а й від їхньої здатності до конструктивного діалогу, активного слухання, емпатії. Тому для організацій, компаній є актуальним питання комунікативної компетентності працівників. Від рівня комунікативної компетентності працівників залежить не лише їхня професійна успішність, а й загальна атмосфера в колективі.

2.

Мета – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впливу невербальної комунікації психолога на його професійний імідж.

Актуальність. Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що наявність оптимального професійного іміджу сприяє високій конкурентоздатності і фаховій самореалізації психолога. Використовуючи невербальні засоби для формування і підтримання професійного іміджу, психолог може ефективно взаємодіяти з отримувачами психологічних послуг. Окрім зазначеного, уміння та здатність психолога застосовувати прийоми невербальної комунікації дозволяють розкрити ділові якості фахівця, внести у спілкування психологічний комфорт та підвищити впевненість у собі

Визначення **об'єкта, предмета, мети і завдань** дослідження дозволяє формулювання **гіпотези** і передбачає конкретний розгляд

теоретичних передумов дослідження.

Гіпотеза має формуватися як припущення, за умовами якого на основі певних факторів можна зробити висновок про зв'язок між явищами або про причино-наслідні зв'язки між явищами. Вказаний у гіпотезі висновок не можна вважати повністю доведеним до отримання результатів дослідження. Таким чином, **гіпотеза дослідження** – це зроблене на основі аналізу наукових джерел, власних міркувань та спостережень припущення про основні результати дослідження обраної для аналізу проблеми.

Гіпотези, які висуваються у курсовій роботі можуть бути:

- 1) **описовими**, що передбачають існування будь-якого явища, описують його причини і можливі наслідки;
- 2) **пояснювальними**, в яких дається тлумачення можливих наслідків з визначених причин, а також характеризуються умови та обставини, за яких ці наслідки обов'язково наступають;
- 3) **описово-пояснювальними**, як синтезована комбінація гіпотез першого и другого типу.

В якості гіпотез виступає:

- 1) припущення про **існування або відсутність феномену**;
- 2) **взаємозв'язок** двох або декількох властивостей;
- 3) ступінь **виразності** досліджуваних властивостей, **умов** їх виникнення й прояву.

Для вірної побудови гіпотези необхідно дотримуватися її конкретного характеру. Це означає, що **гіпотеза повинна бути відповідною до мети и завдань дослідження** та описувати конкретну психологічну ознаку.

В курсовій роботі використовуються як основна гіпотеза, так і допоміжні гіпотези, які уточнюють першу, або ланцюжок гіпотез, які розкривають всі взаємозв'язки теоретичних передумов дослідження.

Приклади формулювання гіпотези дослідження:

1. Високий рівень комунікативної компетентності працівників позитивно впливає на показники соціально-психологічного клімату в колективі.
2. Працівники, які характеризуються високим рівнем комунікативної компетентності, частіше працюють в колективі із сприятливим соціально-психологічним кліматом, ніж працівники, які характеризуються низьким рівнем комунікативної компетентності.
3. Цілеспрямоване використання психологом оптико-кінетичних та паравербальних засобів невербальної комунікації позитивно впливає на його професійний імідж.

1.4. Розробка програми дослідження

Програма дослідження відображає послідовність і зміст етапів проведення курсового дослідження, які складаються з таких кроків:

- 1) визначення **змінних** дослідження;
- 2) визначення **стратегії** дослідження;
- 3) план формування **вибірки**;
- 4) обґрунтування **психодіагностичних методів** та методик;
- 5) **проведення** дослідження;
- 6) **обробку та аналіз результатів** дослідження;
- 7) **мовно-стилістичне оформлення курсової роботи**.

На етапі визначення **змінних** обирається оптимальний набір реєстрованих змінних, визначаються засоби зменшення впливу неконтрольованих змінних та елімінація впливу зовнішніх змінних на залежну.

Для досягнення критерію внутрішньої (зумовлення залежної змінної експериментальним впливом) та зовнішньої (можливість узагальнення висновків) валідності дослідження визначається певна **стратегія дослідження**:

- зіставлення;
- пояснювальна;
- формувальна.

Надалі обґрунтовується сукупність **методів і прийомів** діагностичного дослідження, обробки та інтерпретації даних. Найбільш доцільними для складання дослідницької програми курсової роботи виступає стратегія **зіставлення та пояснювальна стратегія**.

Вказані дослідницькі стратегії передбачають порівняльний аналіз даних. На стадії планування порівняльного аналізу необхідно визначити види обробки даних. Порівняння виступає універсальним методом, наріжним каменем наукового аналізу. Порівняння можна проводити такими способами:

- **зіставляти** дві або більше соціальні групи - вони можуть бути розглянуті як полярні (*високий - низький стаж роботи, високий – низький когнітивний контроль*);
- **порівняння** роблять виходячи з існуючих стандартизованих

норм, установлених по більше широкій вибірці (*високий - середній - низький рівень працездатності*);

— одна частина вибірки – **експериментальна**, інша – **контрольна**.

На етапі **формування вибірки** – необхідно враховувати вимоги:

– **репрезентативності**, що дозволяє поширити висновки дослідження на більш широку популяцію;

– **адекватності**, числові характеристики повинні забезпечити передбачуваний рівень вірогідності результатів.

На етапі вибору **методів** (засобів виконання роботи з фактами і концепціями, принципів і засобів збору, обробки й аналізу даних і принципів впливу на об'єкт) і **методик** (форм реалізації методу, сукупності прийомів і операцій досягнення певної мети) доцільно керуватися принципами необхідності та додатковості.

На стадії **проведення дослідження** треба дотримуватися наступних кроків:

1) **підготовка** - розробка інструкції, налагодження діагностичної процедури, підготовка стимульних матеріалів та устаткування, контроль ставлення досліджуваних до обстеження;

2) **інструктування** досліджуваних;

3) **здійснення** процедури **діагностики**;

4) складання **протоколу дослідження** певної вибірки;

5) **фактуальний опис** - подання сукупності наукових фактів, описане в термінах і категоріях наукової теорії, у рамках якої проводиться дослідження. Це опис параметрів вибірки й умов збору даних.

Наступний етап включає **обробку та аналіз результатів** дослідження, формулювання висновків, складання корекційних, розвивальних програм або рекомендацій за результатами дослідження.

Методами обробки результатів виступають:

1. **Первинна обробка даних** – складання таблиць, ранжирування, перевірка даних;

2. **Математико-статистична обробка** – розрахунок математичного очікування, стандартного відхилення, визначення вірогідності розбіжностей та зв'язку між досліджуваними ознаками, оцінка

вірогідності.

Етапи опису діагностики досліджуваної ознаки:

- 1) *загальна оцінка* ефективності вимірів;
- 2) *опис* результатів;
- 3) *загальні кількісні* характеристики;
- 4) *опис кожної таблиці та діаграми*.

Універсальний прийом цього етапу роботи - **порівняння** - центральний процес всієї науково-дослідної роботи. У будь-якому масиві даних можна виділити частини, назвати й обґрунтувати критерії поділу, знайти якісні та кількісні розбіжності в цих частинах, описати, оцінити виразність і знайти їм пояснення.

Методи наочного подання результатів – *діаграми, сполучені діаграми, секторні діаграми, гістограми, графіки*.

Останній етап – **мовно-стилістичне оформлення курсової роботи**, який відображає основний зміст всіх складових частин курсової роботи і підготовка до захисту.

У письмовій науковій мові є певні правила і специфіка викладання матеріалу – *логічна послідовність, та зосередженість на змісті, без емоційних компонентів*. Стиль викладення матеріалу повинен бути формально-логічний від третьої особи, або за допомогою неозначено-особових речень.

Наприклад, «було встановлено», «як вже було зауважено вище», «звернемо увагу на те, що ...», «окремо потрібно наголосити на тому, що ...», «наступним кроком буде розгляд (обговорення) такого аспекту проблеми».

Речення повинні бути короткими і взаємозв'язаними. Текст повинен відповідати таким вимогам, як *точність, доступність та стислість*.

2. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1. Структура курсової роботи

Основними елементами курсової роботи є:

- *титульний аркуш* (див. додаток А);
- *анотація* (приклад анотації див. у додатку Б);
- *зміст* (приклад змісту див. у додатку В)
- *перелік умовних позначень*;
- *вступ*;
- *розділ 1 - опис інформаційно-аналітичний блоку технології*;
- *розділ 2 - опис діагностичного блоку технології*;
- *висновки*;
- *список використаних джерел*;
- *додатки*.

Кожний структурний елемент починається з **нової сторінки**.

При написанні курсових робіт слід звертати увагу на співвідношення обсягу першого і другого розділів курсової роботи. Теоретична частина (перший розділ) має бути не більш 20-30 % від загального обсягу основної частини роботи.

Теоретична частина (**розділ 1**) має бути не більш 10-12 аркушів (включаючи висновки до розділу на 1-1,5 аркушах)

Емпірична частина (**розділ 2**) – 12-15 аркушів (включаючи висновки до розділу на 1-1,5 аркушах).

Анотація – 1,5-2 аркуша.

Вступ – 3-4 аркушів.

Висновки – 2-3 аркуша.

Кожний *структурний елемент* починається з нової сторінки.

2.2. Нормативні вимоги до оформлення курсових робіт

Робота оформлюється з одного боку аркуша паперу **формату А4** (210x197 мм).

Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи **поля** таких розмірів:
 ліве – **30** мм
 праве – **15** мм
 верхнє – **20** мм
 нижнє – **20** мм.

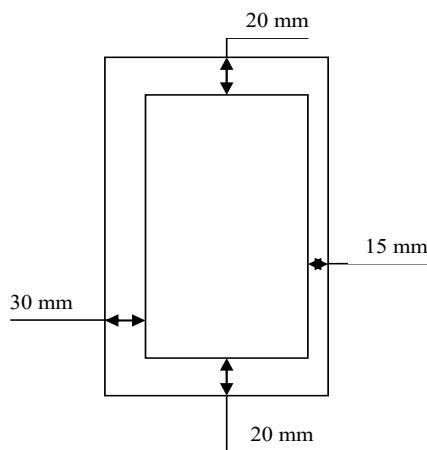

Вимоги до комп'ютерного набору курсової роботи:

- текстовий редактор – **WORD**
- гарнітура шрифту – **Times New Roman**
- кегль шрифту (розмір) – **14**
- кількість символів у рядку – **не менше 60**
- вирівнювання тексту у рядку – **за шириною**
- абзац – **1,25** см (або 5 знаків)
- міжрядковий інтервал – **полуторний**
- кількість рядків на сторінці – **до 30**
- відстань між заголовком (назвою розділу) та назвою підрозділу – **2 міжрядкових інтервали**, між назвою підрозділу та текстом – **1 міжрядковий інтервал**.

Зразок розміщення тексту на сторінці:

Структурні складові роботи (АНОТАЦІЯ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ 1, РОЗДІЛ 2, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ) пишуться **великими літерами**, вирівнюються **по центру** та завжди **починаються з нової сторінки**.

Текст **Розділу 1** і **Розділу 2** курсової роботи поділяють відповідно до затвердженого науковим керівником плану (Змісту) на підрозділи.

Заголовки розділів **вирівнюють за центром**. Перенесення слів у заголовках не допускається. Крапки наприкінці заголовків не ставляться.

Приклад оформлення Розділів і підрозділів у тесті курсової роботи

**РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ТА ЙОГО ЧИННИКІВ**

1.1. Сутність та структура соціально-психологічного клімату в колективі

Текст підрозділу 1.1

1.2. Комунікативна компетентність працівників як чинник соціально-психологічного клімату в колективі

Текст підрозділу 1.2

1.3. Психологічні детермінанти комунікативної компетентності працівників

Текст підрозділу 1.3

Висновки до розділу 1

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, рисунків, таблиць, формул подають **арабськими цифрами без знака №**. Нумерація сторінок наскрізна і виставляється у **правому верхньому кутку аркуша**.

У **таблицях**, які розміщують, як правило, цифровий матеріал. Їх послідовно нумерують (за винятком таблиць у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті під відповідним заголовком робиться надпис «Таблиця» із вказівкою номера, який складається з номера розділу і порядкового номеру таблиці. Наприклад: Таблиця 1.2 (друга таблиця першого розділу).

Ілюстрації (рисунки, діаграми) позначаються словом «Рис.» і нумеруються послідовно в межах розділу. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації. Наприклад: Рис. 2.2 (другий малюнок другого розділу).

Рисунок (схема, діаграма) підписується знизу (вирівнювання по ширині з абзацу). Слово «рисунок» скорочується до рис., діаграма та схема пишуться повністю.

Якщо таблиця або рисунок (схема, діаграма) займають більше ніж 2/3 сторінки, то вони вміщуються у додатки, а в тексті роботи на них робиться посилання.

Зразки оформлення **рисунків і таблиць** подано у додатках Г і Ж.

Курсова робота пишеться державною – **українською мовою**, за винятком списку літератури, де використане джерело записується так, як було видано, наприклад, англійською, німецькою мовами тощо.

Цитати в тексті роботи **перекладаються** і наводяться українською мовою.

У таблиці 2.1 наводиться кількісна характеристика **обсягу** курсової роботи, **вибірки** досліджуваних, психодіагностичних **методик** та **джерел** у Списку використаних джерел.

Таблиця 2.1

Кількісна характеристика курсової роботи

<i>Кількість сторінок – обсяг основної частини роботи, до якої входять: вступ, розділи теоретичного аналізу, емпіричного дослідження, висновки</i>	<i>Вибірка досліджуваних, кількість осіб</i>	<i>Кількість методик у дослідженні</i>	<i>Кількість джерел у списку літератури (не менше ніж)</i>
Не менше 35	1. Для виявлення кореляційних зв'язків - група не менше 25 осіб 2. Для встановлення відмінностей - не менше двох груп по 25 осіб (тобто не менше 50)	3	Не менше 25

До основного обсягу курсової роботи **не входять** список використаних джерел та додатки.

3. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА БУДОВА КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1. Титульний аркуш, анотація, план-проспект (зміст), перелік умовних позначень

Титульний аркуш призначено для публічного оприлюднення тематики дослідження, персоналій його виконавця і наукового керівника (приклад - *додаток А*).

Анотація призначена для опису короткої узагальненої характеристики роботи. Анотація має таку структуру: *мета дослідження, методи дослідження, результати дослідження, висновки дослідження, ключові слова* (приклад - *додаток Б*).

ЗМІСТ повинен містити назви структурних елементів із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок. Назви розділів у **змісті й тексті** мають бути однаковими. Приклад оформлення ЗМІСТУ (приклад – *додаток В*).

Перелік умовних позначень призначено для розкриття специфічної скороченої термінології, яка вживається в графічному та табличному поданні матеріалу. Перелік умовних позначень надається у алфавітному порядку у стовпчик.

Наприклад:

Кл – класи

КЛТ – кластери

КГ – контрольна група вибірки

СПК – соціально-політичний клімат

ТН – толерантність до невизначеності

3.2. Вступ

ВСТУП розкриває сутність і стан вивчення основного питання курсової роботи, обґрунтування необхідності вивчення питання. **Головна мета вступу** - розкриття актуальності проблеми і позначення кола питань,

що досліджуються.

Основні елементи вступу:

- 1) обґрунтування **актуальності** теми;
- 2) визначення **об'єкту, предмету та мети і завдань** дослідження;
- 3) формулювання **гіпотези**;
- 4) визначення **теоретико-методологічної основи** дослідження;
- 5) перелік **методів** дослідження;
- 6) опис **наукової новизни, теоретичної та практичної значущості** роботи;
- 7) опис **структури** роботи.

Елементи вступу подаються без нумерації, починаються із абзацу і подаються у такій послідовності:

Актуальність теми. Аналізується стан розробки проблеми, ступінь її новизни, надається короткий огляд історії досліджень; виділяється та частина проблеми, яка не отримала потрібного висвітлення в науці, але має значення для аналізу проблеми в цілому; підкреслюється зв'язок із важливими аспектами соціальних практик. Обґрунтовується актуальність через критичний аналіз та порівняння поставленої проблеми з відомими науково-практичними її розв'язаннями для соціальної психології. Виклад обґрунтування актуальності теми не повинен бути багатослівним, для чого достатньо 1/3 сторінки чи, максимум, однієї сторінки) (*приклад див. на стор. 16-17*).

Мета роботи - це обґрунтоване уявлення про загальні результати наукового пошуку. В меті формулюється загальний задум дослідження. Мета повинна бути визначена чітко та лаконічно. Мета роботи тісно переплітається з темою роботи і повинна вказувати, які питання вирішуються в роботі. Недоречно формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», оскільки такі слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету (*приклади див. на стор. 14-15*).

Об'єкт та предмет дослідження. Виділення об'єкта та предмета дослідження окреслює дослідницьке коло аналізу, допомагає у визначенні завдань та методів дослідження. **Об'єкт дослідження** - це процес або явище, що спричиняє проблемну ситуацію. **Предмет дослідження** – це чітко окреслена частина психологічної реальності, яка безпосередньо досліджується у межах об'єкту. *Приклади визначення об'єкту і предмету дослідження див. на стор. 14.*

Завдання дослідження конкретизують мету дослідження та

визначають послідовність її досягнення; покликані дати уявлення про те, що слід зробити для досягнення мети. Як правило, формують **3 завдання**, спрямованих як на теоретичне, так і на емпіричне вивчення проблеми. Формулювання завдань та відповідно побудова дослідження здійснюється від більш широкого поняття (об'єкту) до більш вузького (предмету). **Завдання дослідження** недоречно формувати як «Дослідження», «Вивчення», оскільки такі слова не окреслюють конкретику таких завдань. Завдання ставляться до основних етапів курсового дослідження – **теоретичного, психодіагностичного, результативного (приклади див. на стор. 16).**

Гіпотеза дослідження - це науково обґрунтоване припущення, передбачення ходу дослідження та його результату. **Гіпотеза** курсової роботи є прогностичною ідеєю дослідження, тобто того, що, виходячи з теоретичного аналізу і запропонованої стратегії дослідження, дослідник може отримати. **Приклади формулювання гіпотези див. на стор. 18.**

Теоретико-методологічна основа дослідження. Це виокремлення теоретичних положень й науковців, на праці яких спирався дослідник при плануванні та проведенні дослідження. Формулювання теоретико-методологічної основи зазвичай виглядає дещо ширше за тему та предмет дослідження. Тобто, **методологічні засади дослідження** окреслюють низку теоретико-методологічних підходів, в межах яких проводиться курсове дослідження.

Приклад опису методологічних засад дослідження

Теоретико-методологічну основу дослідження складають: генетико-моделююча парадигма (С.Д. Максименко); модель «життєвого простору» і конструкт «зона вільного життєвого руху» (К. Lewin); принцип суб'єктності (В. Франкл, Е. Фромм); транстеоретична екзистенційно-системна концепція «образу світу» як репрезентативної смислової системи (С.М. Каліщук); концепції індивідуальної картини світу та суб'єктивної картини життєвого шляху і події (ситуації, випадка, виклика) як його елемента (О.М. Лозова, С.Д. Максименко, Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелева).

Методи дослідження. Подають перелік застосованих методів та методик дослідження, із **обов'язковим** зазначенням їх авторів. Перераховувати їх треба стисло та змістовно, визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом. Наводяться також загальнонаукові методи пізнання (спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності - математичний, статистичний, структурно-логічний, порівняльний, вербально-описовий, розрахунково-конструктивний; порівняння, узагальнення, синтез, індукція, тощо). *У виборі методів необхідно*

орієнтуватися на первинні для психології комунікації ключові галузі психологічного знання (передусім - це **соціальна психологія**).

Приклад опису методів дослідження:

Методи дослідження. З метою визначення провідної ролі особистісних факторів у зумовленні емоційного вигорання педагога використано методи теоретичного аналізу багатодетермінованості і взаємовпливу психічних явищ, що дозволили розкрити роль цінностей і властивостей особистості у виникненні синдрому емоційного вигорання. З використанням організаційних методів проведено порівняльний аналіз різних факторів, які зумовлюють появу феномену, що вивчається.

Для перевірки гіпотез дослідження застосовано емпіричні методи: квазіексперимент для нееквівалентних груп, спостереження. Для з'ясування залежності рівня інтенсивності вигорання від особистісних властивостей педагога використано психодіагностичні засоби: опитувальник «Цінності в дії» (К. Петерсон, М. Селігман, 2004); методика діагностики емоційного вигорання В. В. Бойко; короткий вибіркового тест інтелекту Е. Вандерлік (адаптація В. М. Бузіна); методика діагностики рівня метакогнітивних здібностей Ю. В. Скворцової; опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф (адаптований О. М. Знанецькою).

Обробка результатів дослідження проведена за допомогою математико-статистичних методів Т-критерію Ф. Вілкоксона, ϕ^* -кутове перетворення Р. Фішера. Узагальнення результатів здійснено з використанням інтерпретаційних методів (класифікація й узагальнення емпіричних даних).

Експериментальна база курсового дослідження позначає адресність досліджуваних, зокрема: в якій установі, з яким спрямуванням, в якій кількості і у який спосіб відбувалася психодіагностика досліджуваних ознак і для кого вироблялись рекомендації.

Приклад опису експериментальної бази:

Експериментальною базою виступило Публічне Акціонерне Товариство «АрселорМіттал Маріуполь» Департамент з безпеки Відділ перепусток, філіал бюро перепусток по металургійному виробництву. Вибірка складалась з реального колективу – 24 особи жіночої статі віком від 29 років до 52 років середній вік 40 років.

Наукова новизна і теоретична значущість курсової роботи. Визначаючи наукову новизну, слід вказати, які результати отримані вперше. Це може бути простий опис або змістовний виклад певних часткових взаємовпливів, пов'язаних з особливостями вибірки чи діяльності. При цьому теоретична значущість роботи визначається впливом результатів на вже існуючі в науці концепції, теорії, уявлення. Теоретичне значення отриманих результатів описується словами-маркерами: «вдосконалено», «перспективи наукових розвідок», «розширено», «доповнено», «поглиблено».

Наприклад:

Теоретична значущість роботи полягає у розширенні теоретичних відомостей про проблему асертивного спілкування психолога у зв'язку з його стажем роботи, конкретизації прийомів асертивного спілкування.

Практична значущість роботи аргументується тим, де результати можуть бути запроваджені. Дослідником пропонується, як саме можна використати отримані дані на практиці із зазначенням конкретних галузей діяльності. Практичне значення отриманих результатів описується словами-маркерами: «можливості використання», «можуть стати підґрунтям».

Наприклад:

Практична значущість роботи визначається в тому, що результати дослідження можуть бути використані у практиці тренінгової роботи, у консультативному процесі, а також можуть бути застосовані в практиці психокорекції.

Структура роботи. Описується структура за такою формою: робота складається з вступу, двох розділів з підрозділами і висновками до розділів, висновків та списку використаної літератури, який налічує ____ джерел, з них ____ іноземними мовами, ілюстрована ____ рисунками та ____ таблицями; вміщує ____ додатків на ____ сторінках.

Зразок повного викладу ВСТУПУ наводиться у додатку Ж.

3.3. Розділ 1

У **Розділі 1** стисло висвітлюючи роботи науковців, необхідно окреслювати основні етапи наукової думки за проблемою, що розв'язується.

Перший розділ роботи присвячується аналізу теоретичних джерел із проблеми. У ньому описуються встановлені факти, закономірності, які являють собою теоретичну основу дослідження, що дозволяє визначити ступінь досліджуваності проблеми та ті сторони, які залишилися поза увагою авторів. Теоретичному огляду зазвичай присвячують 3 підрозділи, назви яких відображають тему дослідження, наприклад «*Стан теоретичної розробки....* (і далі за темою)» або ж «*Теоретичний аналіз проблеми..* (і далі з темою)».

Для курсової роботи обов'язковим елементом теоретичної частини є

опис психологічної категорії, що є первинною. Такою є категорія, що зазначається в темі роботи в називному відмінку. У поєднанні із назвою методу основна категорія може наводитися у родовому відмінку. Також потрібно висвітлити категорію, що є *суттєвою та розширює чи звужує визначальну категорію*. Наприклад, *основна категорія* – стиль керівництва; *допоміжна* – індивідуально-особистісні особливості керівника.

Опис наукового літературного матеріалу повинен бути представлений по логічному принципу. Структура опису може бути така:

1. *Феноменологічний опис* – опис проявів – галузь, частота, часові, просторові, інтенсивні та модальні характеристики, з вказуванням авторів, що розглядали це явище.

2. *Місце даного явища серед інших психологічних явищ* – його взаємозв'язок й взаємовплив; чинники, що його визивають; явища, на які воно впливає.

3. *Розгляд з опорою на схему*, обрану в ході методологічного аналізу й відповідному обраному підходу – системному, цілісному, комплексному, ситуаційному. Приділяється увага компонентному складу досліджуваного явища, його структурі – стійким взаємозв'язкам між компонентами й окремими функціями.

4. *Сутність та природа явища* – визначення. Характеристика ступеня різноманітності в його розумінні різними авторами.

5. *Закономірності, яким підкоряється явище*.

6. *Прикладне використання* психологічного явища або облік його характеристик.

Зміст теоретичного розділу має бути аналізом ідей та концепцій авторів, які досліджували проблему та визначили концептуальні, методичні та операційні підходи до її розгляду. На цих **авторів обов'язково треба посилатись**.

Отже, Розділ 1 – це:

1) *аналіз* літературних джерел та запропонованих у них *науково-практичних підходів* для розв'язання поставленого першого завдання дослідження;

2) *обґрунтування ключових понять і категорій дослідження*.

Загалом зміст **Розділу 1** включає:

1) *стисле окреслення* основних етапи досягнення наукової думки за своєю проблемою та сформулювати питання, які поки є нерозв'язаними, і обов'язкове посилання на літературні джерела;

- 2) **основні поняття та методи** за обраною темою (наводяться означення основних понять, які стосуються обраної теми; там, де є різні інтерпретації, бажано навести їх із вказівкою тих варіантів, до яких схиляється автор);
- 3) **аналіз стану та особливостей** досліджуваної проблеми – розглядається динаміка розвитку проблемного питання, її стан у міждисциплінарній теорії та практиці в Україні; демонстрування показових прикладів витоків проблеми, методи та наслідків її розв’язання;
- 4) **демонстрування «інших» інтелектуальних продуктів чи власне авторство таких продуктів**, зокрема структурно-функціональних моделей (аналітичні, теоретичні, узагальнені - формули, матриці, схеми).

Опрацьований на основі першоджерел матеріал компілюється в логічну низку. Не потрібно відволікатися на другорядні елементи. Важливо дотримуватися **теми дослідження і формулювати власні думки**.

Вибудовувати **текст** треба від загального до конкретного – у першому підрозділі аналізується проблема ближче до **об'єкта** дослідження, а в **другому** – до предмета. Це має бути відображено в назвах підрозділів. У підрозділі 1.3. – здійснюється аналіз **допоміжної змінної дослідження** з врахуванням головних особливостей вибірки дослідження.

При теоретичному описі проблеми здійснюється теоретичний **аналіз досліджень науковців**, що внесли ключовий вклад в розробку означеної теми (за виключенням науковців, що представляють країну-агресора). Тому в Розділі 1 наявна велика кількість посилань на інших авторів. Відтак, необхідно використовувати відповідні правила посилання, наприклад:

- 1) цитуючи «чужі» (науковців) думки дослівно, потрібно брати їх у **«лапки»**;
- 2) якщо цитата недослівна, то виклад продовжують від себе, **посилаючись на відповідного автора**;
- 3) якщо цитати «довгі» і відсутня потреба їхнього повного наведення, то вони скорочуються шляхом пропуску окремих частин (пропуски позначаються крапками), але все рівно вказується **автор цитати**;
- 4) використання чужих думок без відповідних посилань розцінюється як **списування, плагіат** і буде **відображено в процесі перевірки курсової роботи на плагіат**;
- 5) посилання на першоджерела вказуються у **круглих дужках**, де позначається прізвище автора і через кому рік видання його роботи, через

кому сторінка;

б) якщо вказується перелік посилань, то між авторами з роками видання їх наукових праць ставиться «крапка з комою».

Наприклад:

1. Якщо посилання на *одного автора*, то пишеться в круглих дужках прізвище, без ініціалів автора і рік видання його наукової роботи
(Титаренко, 2021)

2. Якщо посилання на *декілька авторів*, то пишуться відповідні прізвища через крапку з комою
(Карамушка, 2020; Чепелєва, 2021)

3. Якщо в тексті роботи наводиться оригінальний текст автора - цитата оформлюється в лапках й в посиланні необхідно обов'язково *навести сторінки*, де її можна знайти в такому трактуванні. В такому випадку наприкінці цитати в круглих дужках спочатку прізвище автора, потім, через кому, рік видання, потім, через кому номер сторінки
(A. Adler, 1986, с. 56)

Повний перелік правил посилань детально описано у Рекомендаціях з оформлення посилань в наукових роботах: Стиль Американської психологічної асоціації – APA style (див. за покликанням: http://www-library.univer.kharkov.ua/pages/bibliography/apa_style.pdf).

Виконуючи аналіз теоретичних джерел слід уникати наступних типових помилок:

- 1) *компіляція* (поєднання готових фрагментів чужих досліджень без власної обробки джерел);
- 2) *перерахування літературних джерел* і простий переказ їх змісту;
- 3) *відсутність посилань*;
- 4) *відсутність авторської позиції*;
- 5) *стилістичні помилки*;
- 6) *відсутність єдиного стилю*, синтаксичної та стилістичної грамотності.

Кожен підрозділ Розділу 1 є завершеною частиною роботи, в якій виділено головну ідею, відображену у сукупності проаналізованих джерел. Ця ідея формулюється як висновок у підрозділі. Отже, наприкінці підрозділів треба робити *узагальнення про те*, до чого ви прийшли в результаті аналізу. Ці узагальнення не треба спеціально виділяти та варто оформити наступним чином:

- «Отже, в результатів проведеного аналізу встановлено, що...».
- «Підсумовуючи проведений вище аналіз можна сказати, що...».

Треба слідкувати, щоб текст роботи був *логічно пов'язаний між собою*. При переході від однієї ідеї до іншої, від одного підрозділу до іншого, від одного розділу до іншого слід вставляти *речення-зв'язки, які об'єднують ваш текст в єдине ціле*.

Приклади речень-зв'язків:

- «Розгляд теми ставлення та уявлень про колег у трудовому колективі був би неповним без аналізу ціннісних орієнтацій, що декларує компанія, якому буде присвячений підрозділ 1.3 курсової роботи».
- «Ще одним аспектом, який потребує уваги в контексті обговорення виробничих конфліктів та причин їх виникнення, є ступінь задоволеності працівників розподілом роботи по у стабільні і кризові періоди роботи відділу кадрів».
- «Перейдемо до аналізу наступного фактору, що визначає особливості адаптації працівників до нових умов праці»

У кінці першого розділу формулюють **висновки до розділу 1 на 1,5 сторінки** із стислим викладенням наведених у розділі наукових результатів. Доцільно закінчити висновки до першого розділу коротким резюме стосовно необхідності проведення прикладного дослідження, опис якого буде подаватися у Розділі 2.

Крім того, мають бути речення-зв'язки між теоретичною та емпіричною частинами курсової роботи.

Приклади речень-зв'язків між теоретичною та емпіричною частинами роботи:

- «З метою підтвердження (поглиблення, перевірки) вищенаведеного теоретичного аналізу, було проведено емпіричне дослідження. Організація, хід, результати дослідження та їх обговорення подано у другому розділі курсової роботи».
- «Теоретичний аналіз джерел літератури із обраної проблематики дозволяє стверджувати, що на виникнення конфліктів у колективі впливає низка чинників, зокрема – стиль спілкування працівників, їхні індивідуально-психологічні характеристики, взаємостосунки у колективі. В емпіричній частині курсової роботи буде розкрито та досліджено зв'язки означених характеристик з конфліктами у колективі».

3.4. Розділ 2

У **розділі 2** описується хід дослідження, умови та основні його етапи, описується фактуальна характеристика отриманих емпіричних даних; аналізуються умови та причини, що сприяли цим даним, пояснюється їх новизна. Студент повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених дослідженням завдань, оцінку достовірності

одержаних результатів (характеристик, параметрів), порівняти одержані результати з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних дослідників та обґрунтувати практичні рекомендації або необхідність додаткових досліджень.

У **підрозділі 2.1.** обґрунтовується вибір напряму дослідження. Спираючись на наведену у **розділі 1 теорію** та логічно вибудований розгляд предмету дослідження, студент пояснює, звідки, на **якому ґрунті з'явилися гіпотези** і в **який спосіб планується їх підтверджувати** або спростовувати. А саме, потребується пояснити, чому вирішили досліджувати тему саме так, а не інакше. Чому, вважаєте, що обраний аспект можна розглядати як наукову проблему? Що в ньому особливого? При відповіді на ці питання слід спиратися на методологічні наукові закономірності, концептуальні положення та підходи, які дозволяють емпірично вивчити предмет дослідження.

Крім того, у **підрозділі 2.1. обґрунтовується використання методичного інструментарію:** методики описують як інструмент, а саме: який аспект проблеми методики дозволяють розкрити? Чому вважаєте, що обраний вами спосіб дослідження може надати інформацію щодо шуканого? Чому психодіагностики достатньо? Чому саме такі методики? Викладається загальна методика проведення курсового дослідження, наводяться методи вирішення задач та їх порівняльні оцінки. Описується хід дослідження, умови та основні етапи, стратегія дослідження, залежна та незалежна змінні, обґрунтовуються методи пошуку відмінностей (розбіжностей).

У **підрозділі 2.2.** здійснюється аналіз отриманих даних, в якому послідовно та логічно викладають, що, коли і в який спосіб було отримано. Складаючи опис можна слідувати за методиками: **що дізнались**, обрахувавши результати за першою, потім – за другою і так далі. Після опису того, що вийшло, одразу намагайтесь надати **інтерпретацію: чому?** **Аналіз має бути структурованим.**

Виклад матеріалу може мати наступну послідовність:

1. Детально викладається **зміст виконаного дослідження.**
2. Описуються всі **проміжні (окремих методик) та кінцеві результати (порівняльний аналіз даних різних методик).**

3. **Наводяться всі зведені таблиці** початкових даних.
4. **Аналізується список всіх ознак**, які були включені у математично-статистичну обробку – ознака, назва параметру
5. Здійснюється **інтерпретація** отриманих даних.

Інтерпретація обов'язково вимагає посилатись на теорію, яка розглянута у першому розділі. Теоретичний розділ допомагає пояснити те, що отримано на практиці. Тому тут можливі такі фрази, як *«отримані дані цілком узгоджуються із теоретичними відомостями, наведеними у підрозділі...»*, *«таким чином, з'ясовані закономірності цілком співпадають із поглядами І. І. Михайлова* тощо.

При написанні **підрозділу 2.2.** застосовуються методи математичної статистики, вибір яких залежить від стратегій дослідження.

Отримані результати обов'язково повинні бути відображені **наочно**. Будь-яка **таблиця, рисунок, схема, діаграма**, яка наводиться в тексті роботи має розкривати суттєві, узагальнюючі моменти курсової роботи, і спрощувати сприйняття, а не ускладнювати його.

Тому вся представлена у таблицях інформація повинна бути максимально описана, кожне число пояснено. Крім того, всі таблиці і рисунки (схеми і діаграми) мають бути підписаними та пронумерованими (див. додатки Г і Ж).

У підрозділ 2.3. формулюються рекомендації щодо оптимізації (формування) досліджуваної ознаки або наводиться програма психокорекційного заходу. **Підрозділ 2.3** розкриває обґрунтування засобів та умов, які впливають на розвиток (формування, становлення) досліджуваної у курсовій роботі ознаки. Це можуть бути практичні рекомендації керівникам (батькам, вчителям), структуровані відповідно до задіяних у курсовій роботі показників, критеріїв і рівнів розвитку досліджуваної ознаки. Крім того, підрозділ 2.3. може містити обґрунтування психокорекційної програми розвитку або корекції певної ознаки (зміст самої програми наводиться у додатку курсової роботи). Якщо розвивальний вплив передбачає тренінгові заняття, то підрозділ 2.3. повинен містити: принципи, засоби, тематичний план, методологічну позицію, спрямованість, етапність, зміст, форми роботи та критерії оцінки ефективності, організаційно-методичну схему. Зміст тренінгових вправ наводиться у додатках.

У висновках до розділу 2 систематизуються і аналізуються

одержані результати, робиться наголос на якісних та кількісних показниках здобутих результатів, описуються всі виконання в емпіричній частині дослідження діагностичні завдання і оцінюється їх доцільність і логічність, Крім того, доводиться підтвердження або не підтвердження положень, які були висунуті у гіпотезі дослідження.

3.5. Висновки

Зміст **висновків** до дослідження демонструє вміння студентів виокремлювати головні аспекти досліджуваної проблеми та робити за результатами проведеного аналізу достовірні узагальнення.

Висновки починають із стислого опису актуальності обраної для дослідження проблеми. Потім коротко розкривають вирішення першого завдання курсової роботи, а саме, того, що було з'ясовано в ході теоретичного аналізу певної проблеми. Нарешті, переходять до того, як вивчали цю проблему емпірично: які гіпотези було висунуто, що підтвердилось, а що - ні.

У висновках необхідно наголосити на кількісних показниках одержаних результатів та обґрунтуванні достовірності результатів.

Структура висновків в курсовій роботі відповідає поставленим у вступі завданням (скільки завдань - стільки і структурних елементів висновків – абзаців).

Завершують висновки визначення перспектив подальшої розробки обраної проблематики.

3.6. Список використаних джерел

Список використаних джерел формується в алфавітному порядку прізвищ перших авторів наукових творів або заголовків наукових праць, але найперше вказуються документи нормативно-законодавчі. У випадку, коли в роботі використовується декілька праць одного автора, враховується принцип хронології, тобто за роком видавництва.

Список використаних джерел складають перед написанням «чистового» варіанту курсової роботи, щоб мати змогу розставити посилання та цитати у тексті роботи.

Бібліографічний апарат курсової роботи є свідченням наукової етики та ознайомленості автора з літературою за досліджуваною темою.

Стиль оформлення посилань – Стиль Американської психологічної асоціації – APA style (див. за покликанням: <http://www->

Приклад оформлення джерел:

- Грицюк, М.І. (2019). Внутрішня мова як особливий виз мовленнєвої діяльності в англійському художньому дискурсі. *Соціально-гуманітарний вісник*, 25, 173-174.
- Каліщук, С.М. (2020). *Гене́за смислової архітектоніки свідомості майбутніх психологів-консультантів*. (Монографія). Львів: Сполом.
- Каліщук, С.М. (2020). Суб'єктивна модель реальності: першоджерела побудови. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 47, 93-118. DOI: 10.32626/2227-6246.2020-47.93-117.
- Калмиков, Г.В. (2021). Професійно-мовленнєва діяльність майбутніх психотерапевтів у системі інноваційних процесів закладів вищої освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»*, 12, 46–50. <https://doi.org/10.25264/2415-7384-2021-12-46-50>.
- Максименко, С.Д. (2017). Життєвий шлях особистості як базова категорія генетичної психології. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*, 2.12, 5-13.
- Сергеєнкова О., Каліщук С., Заболотна Т. Семантичні універсалиї «картини світу» майбутніх психологів-консультантів. *Психолінгвістика*, (2021), 29 (1), 167–192. doi: 10.31470/2309-1797-2021-29-1-167-192
- Alderson-Day, B & Fernyhough, C (2016). Inner Speech: Development, Cognitive Functions, Phenomenology and Neurobiology. *Psychological Bulletin*, 141(5), 931–965. <https://doi.org/10.1037/bul000002>.
- Burton, J.M., Washington, K.N., & Samms-Vaughan, M. (2019). Parent Report of Communication Skills of Jamaican Children With Autism Spectrum Disorder: A Pilot Study. *Communication Disorders Quarterly*, 41(1), 54–66. <https://doi.org/10.1177/1525740118760816>
- Collett, B., Chapman, K., Kinter, E. et al. (2019). Speech, Language, and Communication Skills of Adolescents with Craniofacial Microsomia. *American Journal of Speech-language Pathology*, 28(4), 1571–1581. https://doi.org/10.1044/2019_AJSLP-19-0089
- Perrone-Bertolotti, M., Rapin, L., Lachaux, J.P., et al. (2017). What is that Little Voice Inside My Head? Inner Speech Phenomenology, its Role in Cognitive Performance, and Its Relation to Self-Monitoring. *Behavioural Brain Research*, 261, 220–239. <https://doi.org/10.1016/j.bbr.2013.12.034>.

3.7. Додатки курсової роботи

Додатки (проміжні дослідницькі результати, зокрема протоколи; нормативні та організаційні документи; методика дослідження; таблиці допоміжних цифрових даних; інструкції, опис алгоритмів і програм розв'язання завдань, розроблених у процесі виконання роботи; ілюстрації; фото тощо).

Додатки оформлюють як продовження роботи, кожен із них починають з нової сторінки й позначається буквами українського алфавіту.

У тексті курсових робіт потрібно робити посилання на додатки, коли є необхідність додатково обґрунтувати або проілюструвати те чи інше положення.

Наприклад:

Результати дослідження згруповані у таблиці (див. додаток А).

Заголовки додатків друкують вгорі великими літерами симетрично тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, З, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь

4. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

ЗА 2 ТИЖНІ ДО ЗАХИСТУ необхідно підготувати:

– повний текст курсової роботи, де останньою сторінкою роботи зазначено протокол про перевірку на антиплагіат у системі **StrikePlagiarism** із підписом наукового керівника курсової роботи. Текст роботи із протоколом надсилається на корпоративну пошту кафедри психології особистості та соціальних практик kprosp.fpsrso@kubg.edu.ua. Назва файлу подається за зразком **Kyrsova_назва групи_Prizvyshche** (власне прізвище англійською транслітерацією). Формат файлу - PDF (Portable Document Format)

Для проходження процедури захисту необхідно підготувати:

– презентацію у Power Point із використанням корпоративного шаблону (зразок корпоративного шаблону презентації завантажити [тут](#). Доцільно обирати для стандартного екрану розміром 4х3).

ОБОВ'ЯЗКОВО! Якщо є наочні результати дослідження, їх варто продемонструвати під час захисту комісії.

– текст доповіді для якісних коментарів презентації результатів. За структурою **доповідь на захисті** курсової роботи (тривалість якої 12-15 хвилин) можна умовно поділити на три частини.

Перша частина доповіді містить основні моменти вступу роботи, актуальність дослідження, формулювання мети та гіпотез. Тут же необхідно вказати методи, завдяки яким отримано фактичний матеріал роботи.

Друга частина доповіді - найбільша за обсягом - у послідовності, встановленій логікою проведеного дослідження, характеризує кожен розділ курсової роботи. В ході виступу представляють **висновки теоретичного аналізу** роботи та особливу увагу приділяють **результатам емпіричного дослідження**, кінцевим результатам, критичним зіставленням та оцінкам.

Завершується доповідь **заключною частиною**, яка містить **основні рекомендації щодо практичного застосування** результатів дослідження.

Курсова робота захищається перед комісією, встановленою у планах захисту курсових робіт деканатом факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти у складі голови комісії та двох членів. Члени комісії можуть ставити студенту запитання з метою визначення рівня його професійної підготовки, самостійності виконаної роботи та психологічної

ерудиції в цілому.

 Після обговорення підсумків захисту члени комісії ухвалюють рішення про оцінку курсової роботи. Рішення комісії щодо захисту курсової роботи оголошується в той самий день. Студенти, які одержали під час захисту незадовільні оцінки, не допускаються до сесійних занять.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Основні критерії оцінювання курсової роботи:

- 1) логіка постановки досліджуваної проблеми (актуальність теми, об'єкт, предмет, завдання дослідження, методи дослідження; постановка гіпотези);
- 2) структурність роботи (зміст, конструювання викладу матеріалу);
- 3) визначення сутності досліджуваного феномену, розкриття його місця в системі діяльності організації;
- 4) складання плану констатувального дослідження та психодіагностичної програми;
- 5) реалізація психодіагностичної програми;
- 6) прикладне значення отриманих результатів;
- 7) рівень самостійності, осмисленого виконання;
- 8) додатки, які підтверджують результати дослідження (таблиці, графіки тощо);
- 9) повнота і якість оформлення переліку використаних джерел;
- 10) рівень виконання поставлених у роботі завдань;
- 11) відповідність вимогам зовнішнього оформлення роботи.

Оцінювання курсової роботи здійснюється за умови проходження перевірки на **плагіат системою StrikePlagiarism**, тобто, за умови встановленої відсутності запозичення письмового тексту інших авторів без вказання їх авторства. Якщо в курсовій роботі виявлено запозичення тексту іншого автора, робота відправляється на доопрацювання. Повторна перевірка на плагіат відбувається за окремою процедурою. **Відсутність плагіату та прилюдний захист курсової є обов'язковими умовами її оцінювання.**

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень проведення дослідження, оформлення і викладення досліджуваного матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень проведення дослідження, оформлення і викладення досліджуваного матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень проведення дослідження, оформлення і викладення досліджуваного матеріалу з незначною кількістю помилок

D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень проведення дослідження, оформлення і викладення досліджуваного матеріалу.
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень проведення дослідження, оформлення і викладення досліджуваного матеріалу
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного захисту – незадовільний рівень проведення дослідження, оформлення і викладення досліджуваного матеріалу, з можливістю повторного захисту за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень проведення дослідження, оформлення і викладення досліджуваного матеріалу, що вимагає повторного проведення дослідження.

Робота до захисту не допускається, якщо робота подана керівнику на перевірку або на будь-який подальший етап проходження з порушенням термінів, встановлених регламентом; написана на тему, яка не була своєчасно затверджена наказом по факультету; виконана не самостійно; структура не відповідає вимогам; зміст роботи не розкриває її теми; не переплетена, недбало оформлена, не пройшла перевірку на плагіат, відсутній відгук керівника.

Курсова робота після захисту у визначеному порядку передається на зберігання до архіву.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

- Методичні рекомендації до написання курсових робіт із психології.* (2022). Уклад.: В.В. Горбунова, К.П. Гавриловська, І.С. Загурська, Л.О. Котлова, Н.М. Шикирава. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 52.
- Музика, О.Л. (2009). *Курсові роботи з психології.* Київ: Освіта України, 104.
- Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій.* (2017). Наказ МОН України Про затвердження Вимог до оформлення дисертації, № 40.
- Сергеєнкова, О.П., Поліщук, В.М. (2022). Методичні рекомендації для виконання кваліфікаційних робіт: *спеціальність 053 Психологія; освітній рівень - перший (бакалаврський); освітня програма 053.00.03 Психологія бізнесу та управління.* Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 29.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУША

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА**

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти

Кафедра психології особистості та соціальних практик

КУРСОВА РОБОТА

**ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
КОМУНІКАЦІЇ ПСИХОЛОГА**Студент(ка): _____
(ПІБ)

Курс (група): _____

Науковий керівник:

(Наукова ступінь, наукове звання, посада)_____
(ПІБ)

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

(зразок)

Курсова робота присвячена дослідженню особистісного благополуччя як чинника професійного становлення майбутніх психологів в умовах фахового навчання. Проаналізовано та систематизовано та теоретико- методологічні концепції та підходи до вивчення феноменів «особистісне благополуччя» та «професійне становлення». Особистісне благополуччя розглядається як інтегральний показник індивідуальної екзистенції, що характеризується прагненням особистості до постійного розвитку і зростання; її здатністю до позитивного прийняття себе та довкілля; ефективністю у вирішенні фрустрації невизначеності через усвідомлення мети, покликання, життєвих цілей та актуальну спроможність їх досягнення; і є наслідком не скільки зовнішніх впливів, скільки внутрішніх детермінацій та потенціалу.

Професійне становлення визначається як пролонгований процес розвитку особистісно-професійного потенціалу, формування мотивації, цінностей, Я-концепції людини як суб'єкта фахової діяльності, спрямованої на професійну самореалізацію. На основі вивчення генези і психологічного змісту понять «особистісне благополуччя» та «професійне становлення» виявлено семантичну спорідненість обох феноменів, що полягає у прагненні людини до самореалізації та самоактуалізації в житті та професії.

Емпірично досліджено особистісне благополуччя майбутніх психологів в умовах професійного становлення та виявлено існування значущого взаємозв'язку між обома категоріями. Доведено впливовість загального та локальних проявів особистісного благополуччя на процес професійного становлення майбутніх психологів. Вивчено динаміку

загальних та локальних показників особистісного благополуччя та професійного становлення; а також встановлені найбільш значущі локальні показники особистісного благополуччя майбутніх психологів в умовах їхнього професійного становлення під час навчання у ЗВО.

Ключові слова: благополуччя, особистісне благополуччя, психологічне благополуччя, суб'єктивне благополуччя, професійний розвиток, професійне становлення, професійне самовизначення.

ЗРАЗОК ЗМІСТУ

Тема
**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ НА
 ПІДПРИЄМСТВІ**

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ	8
1.1. Соціально-психологічні закономірності трудового процесу працівника	8
1.2. Психологічні особливості професійного відбору персоналу підприємства	10
1.3. Огляд процедур проведення професійно-психологічного відбору	13
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ	21
2.1. Організаційні умови проведення дослідження професійного відбору	21
2.2. Опис результатів застосування методик професійного відбору	29
2.3. Рекомендації щодо удосконалення процедури професійного відбору	38
Висновки до розділу 2.....	42
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	48

ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ РИСУНКУ

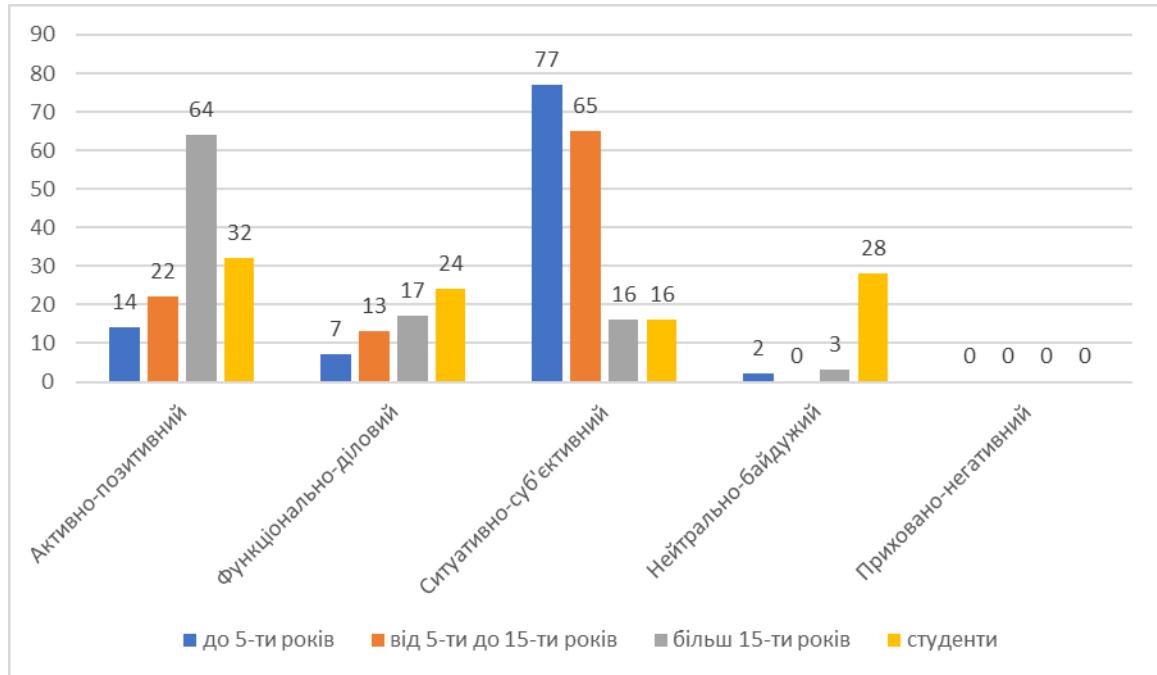

Рис. 2.2. Виразність переважних типів установки щодо інших у досліджуваних за методикою Ф. Фідлера

Додаток Д

ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ ТАБЛИЦІ

Таблиця 1.1

Ефективність взаємодії керівника і групи

Характеристика діяльності групи	Психологічні способи впливу керівника на малу групу	Прояв властивостей малої групи
Ефективна діяльність	Застосовується стратегія співробітництва Делегування відповідальності Відсутність тиску підлеглих Правдива інформованість групи Позитивне мотивування (індивідуальне і колективне) Участь групи в колективних рішеннях	Хороша керованість групи Висока активність членів групи Відсутність конфліктності всередині групи Прийняття членами групи цілей Відповідальна поведінку і дотримання дисципліни
Неефективна діяльність	Застосування неефективних стратегій: компромісу, догляду, пристосування Небажання делегувати відповідальність Напружені відносини з персоналом Неповне інформування підлеглих Неправильне мотивування	Погана керованість групою Недостатня згуртованість групи Мала активність групи Недостатня сумісність членів групи Поганий психологічний клімат у групі

Таблиця 2.2

Діагностичні показники репрезентацій світу керівниками відділів

Показники методик	Вибірка досліджуваних			
	Група 1 (n=43)	Група 2 (n=37)	Група 3 (n=47)	Група 4 (n=134)
Поле-незалежність (індекс)	Високий (5)	Середній (3,2)	Низький (2,4)	Середній (3,5)
Вузлові категорії (кількість)	Високий (8)	Високий (9)	Високий (7)	Високий (8)
Граничні категорії (кількість)	Високий (7)	Середній (3)	Середній (4)	Середній (5)
Свобода (бали)	Середній (46)	Середній (40)	Середній (43)	Середній (47)
Відповідальність (бали)	Високий (76)	Середній (68)	Середній (45)	Середній (69)
Активно-позитивний тип установки (%)	36%	19%	4%	36%
Ситуативно-суб'єктивний тип установки (%)	11%	57%	64%	19%
Функціонально-діловий тип установки (%)	51%	23%	32%	43%
Нейтрально-байдужий тип установки (%)	2%	4%	0	2%
Сховано-негативний тип установки (%)	0	0	0	0

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ВСТУПУ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні організації все більше роблять акцент на комунікативній компетентності працівників як ключовому факторі ефективної взаємодії в колективі. Ефективне спілкування сприяє налагодженню взаєморозуміння між співробітниками, зменшенню рівня конфліктності та підвищенню продуктивності праці. Успішна взаємодія в робочому середовищі залежить не лише від професійних навичок працівників, а й від їхньої здатності до конструктивного діалогу, активного слухання, емпатії та ефективного вирішення конфліктів.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується значним посиленням уваги до проблеми сприятливого психологічного середовища для досягнення цілей колективу, організації. Важливим видається розгляд різних аспектів соціально-психологічного клімату (СПК) як важливої характеристики організаційної взаємодії. Особливістю СПК трудового колективу є те, що він формується як синергетичний результат взаємодії працівників усередині групи. Залежно від характеру та умов цієї взаємодії, клімат може набувати як позитивного, так і негативного змісту.

Соціально-психологічний клімат колективу – це динамічне утворення, що відображає якісні аспекти міжособистісних відносин, які формують психологічні умови для спільної діяльності. Дослідження соціально-психологічного клімату проводили Г. Васянович, Н. Коломінський, Н. Волкова, В. Шепль, Т.Постоян, Ю.Скобла, Л. Джеймс та ін.

Сучасні організації потребують не лише професійної компетентності працівників, а й сприятливого психологічного середовища для досягнення цілей. Наприклад, дослідження Н. Л. Коломінського підкреслюють роль

стилю керівництва та задоволеності роботою в запобіганні конфліктів.

Суспільна значущість дослідження обумовлена також тим, що в умовах змін у сфері праці та корпоративної культури посилюється потреба в удосконаленні комунікативних навичок персоналу. Від рівня комунікативної компетентності працівників залежить не лише їхня професійна успішність, а й загальна атмосфера в колективі.

Комунікативна компетентність особистості сприяє встановленню зв'язків між працівниками організації, що значною мірою впливати на продуктивність роботи колективу. Ефективна комунікація між керівництвом та працівниками та між працівниками сприяє кращому розумінню та плануванню роботи та досягненню поставлених цілей. У вітчизняній та зарубіжній психологічній науці питання комунікативної компетентності досліджували Г. Балл, А. Бандура, Е. Берн, Т. Вольфовська, Д. Джуард, М. Заброцький, Н. Коломінський, Г. Кошонько, О. Лужецька, А. Маслоу, Н. Перегончук, Д. Хант, О. Чуйко, Т. Яценко та інші.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки науково обґрунтованого механізму підвищення комунікативної компетентності працівників, що сприятиме оптимізації соціально-психологічного клімату колективу.

Однією із головних умов вирішення зазначеної проблеми є комплексна оцінка рівня сформованості комунікативних якостей особистості працівників. Її роль визначається тим, що здатність виявляти комунікативну компетентність позитивно впливає на ефективність взаємодії та сприяє створенню позитивного соціально-психологічного клімату в колективі .

Викладені вище положення визначили тему дослідження - “Комунікативна компетентність працівників як чинник соціально-психологічного клімату колективу”.

Об'єкт – соціально-психологічний клімат колективу.

Предмет – комунікативна компетентність працівників як чинник соціально-психологічного клімату колективу.

Мета – теоретично вивчити та емпірично дослідити комунікативну компетентність працівників та її вплив на соціально-психологічний клімат колективу.

Гіпотеза дослідження – Високий рівень комунікативної компетентності працівників позитивно впливає на соціально-психологічний клімат у колективі.

Визначені мета та гіпотеза зумовили такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти комунікативної компетентності та соціально-психологічного клімату
2. Дослідити взаємозв'язок між рівнем комунікативної компетентності та соціально-психологічним кліматом колективу.
3. Розробити рекомендації для HR менеджерів організацій щодо підвищення комунікативної компетентності працівників.

Методологічними засадами дослідження є принцип суб'єктності (В. А. Роменець, В. Франкл, Е. Фромм); положення про комунікативну компетентність (В. Безрук, В. Гошовська), концепції соціально-психологічного клімату (Л. Орбан-Лембрик, Н.Ю. Олійник); акмеологічний (О. О. Деркач), системний (Л.Берталанфі) та аксіологічний (В. В. Рибалка) підходи.

Незалежною змінною дослідження виступає комунікативна компетентність працівників. **Залежна змінна** визначається показниками соціально-психологічного клімату колективу.

Методи дослідження:

- **теоретичні:** аналіз, синтез та узагальнення наукової літератури за темою роботи.
- **емпіричні:** методика виявлення комунікативних і

організаторських здібностей (“КОС-2”) Б. Федоришина; соціометричне дослідження; методика оцінювання психологічної атмосфери в колективі за Ф.Фідлером;

- методи математичної статистики (факторний аналіз та рангова кореляція за допомогою системи STATISTICA);
- інтерпретаційні методи якісного аналізу.

Експериментальну базу дослідження склали 35 педагогів віком від 25 до 65 років. Вибірка є гетерогенною, представлена 21 жінкою та 14 чоловіками

Теоретична значущість дослідження полягає у розширенні знань про роль комунікативної компетентності в професійній діяльності та її вплив на психологічний клімат в колективі, що може стати основою для подальших досліджень у цій сфері.

Практичне значення роботи полягає у можливості впровадження рекомендацій щодо підвищення рівня комунікативної компетентності працівників, що, в свою чергу, може покращити соціально-психологічний клімат в організації, підвищити ефективність командної роботи та зменшити конфлікти.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (30 найменувань, з них 6 – іноземними мовами) та 5 додатків на 8 сторінках. Робота містить 3 таблиці на 3 сторінках, 4 рисунки на 4 сторінках.

ЗРАЗКИ НАУКОВИХ МОВНИХ КЛІШЕ

<p>Мовні кліше для створення наукових текстів мовні кліше для формулювання актуальності теми дослідження</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Проблема / назване явище заслуговує на особливу увагу серед науковців... • Проблема є актуальною на сучасному етапі розвитку сценічного мистецтва... • Проблема належить до найактуальніших... • Проблема давно є на часі... • Проблема є актуальною... • Проблема є дискусійною... • Проблема є не досить розробленою... • Проблема є мало розробленою / недослідженою... • Проблема є цілком на часі... • Проблема заслуговує на особливу увагу... • Проблема не була об'єктом спеціального вивчення... • Проблема перебуває у центрі уваги... • Проблема посідає важливе місце... • Проблема фрагментарно висвітлювалася в.. • Проблема цілком є не вирішеною... • Уважного ставлення дослідників та практиків сценічного мистецтва останнім часом вимагає питання...
<p>Мовні кліше для опису історії та сучасного стану проблеми</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Прийнято вважати, що... • Загальновідомо, що... • На думку (кого?)... • Згідно з поглядами (кого?)... • Як вважають (вважає)... • Наявні погляди щодо цього питання можна класифікувати так... • Дослідженням цієї проблеми у різні часи / періоди займалися... • Цих поглядів дотримуються (дотримується)... • Початок тенденції саме такого вивчення поклав...

	<ul style="list-style-type: none"> • Нову концепцію (ідею, теорію) розробили...
<p>Мовні кліше для формулювання мети</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Метою є встановити (встановлення)... • Метою є визначити (визначення)... • Мета статті полягає у порівнянні... • У роботі вивчаються / виявляються / з'ясовуються... • Мета дослідження – проаналізувати / описати / схарактеризувати / виявити / порівняти / узагальнити / систематизувати... • Метою роботи є дослідження...
<p>Мовні кліше для переходу до завдань</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Поставлена / сформульована мета вимагає / передбачає розв'язання цілої низки конкретних завдань, а саме: ... • Для реалізації мети поставлено такі завдання... • Мета зумовила конкретні завдання, а саме: ...
<p>Мовні кліше для формулювання завдань</p>	<ul style="list-style-type: none"> • проаналізувати (методику, закономірності, тенденції, проблеми, роль, можливості, реалії та перспективи)... • виявити закономірності... • дослідити особливості... • встановити (закономірності, тенденції, основні закони, принципи, системні ознаки, параметри)... • класифікувати... • описати (особливості, проблеми, параметри, ознаки, структуру, співвіднесеність, зв'язок, аспекти, засади, тенденції)... • обґрунтувати (теорію, тезу, погляди науковців на..., концепцію, перспективи, систему, шляхи розв'язання проблеми)... • узагальнити (досвід, висновки, результати попередніх досліджень, результати експерименту, експериментальні дані, статистичні дані, матеріали дослідження)... • розглянути (проблеми, особливості,

	<p><i>параметри, ознаки, структуру, зв'язок, сутність, основні принципи, засади, характер, аспекти, механізми)...</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>з'ясувати (причини, сутність, особливості, умови, характер, природу й структуру, місце й роль, основні принципи, параметри, закономірності, походження)...</i> • <i>порівняти (позиції, результати, погляди, параметри, різні підходи, наукові концепції, якості, ознаки, функції, дефініції)...</i> • <i>охарактеризувати (сутність, сучасний стан, значення, механізм, основні напрямки, особливості, передумови, якості, причини, принципи)...</i> • <i>простежити (процес, логіку, факти, причини, можливості, умови)...</i> <i>запропонувати (нові підходи, шляхи розв'язання проблеми, класифікацію, рекомендації, нові методики дослідження)...</i> • <i>сформулювати (закони, принципи, завдання, правила, висновки, рекомендації щодо, позицію щодо)...</i> • <i>навести (теорію, загальну характеристику, вагомий статистичний матеріал, відомості, характеристики, класифікації, типології)</i>
<p>Перехід до основного викладу матеріалу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Є підстави вважати...</i> • <i>Перевіримо запропоноване припущення...</i> • <i>Однією з найважливіших особливостей досліджуваного об'єкта є...</i> • <i>Зібраний і проаналізований фактичний матеріал дозволяє проілюструвати певні спостереження...</i> • <i>Матеріали проведеної аналітичної роботи дають змогу згрупувати / узагальнити / уточнити / конкретизувати / класифікувати / провести нову таксономію...</i>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Вдалося зафіксувати / з'ясувати / простежити певні закономірності...</i>
<p>Логічні переходи від одного аспекту до іншого</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Як було сказано (показано, зауважено, зазначено, встановлено, виявлено, з'ясовано)...</i> • <i>Як свідчать дані (результати)...</i> • <i>Як вже згадувалося раніше / наголошувалося вище / раніше...</i> • <i>Вище йшлося про...</i> • <i>Згідно з цим...</i> • <i>Відповідно до цього...</i> • <i>У зв'язку з цим...</i> • <i>У зв'язку з наведеним вище...</i> • <i>Далі з'ясуємо...</i> • <i>У такий же спосіб знаходить свій вияв...</i>
<p>Доповнення або уточнення інформації</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>також...</i> • <i>при чому...</i> • <i>при тому...</i> • <i>разом з тим...</i> • <i>крім того...</i> • <i>більше того...</i> • <i>до речі...</i> • <i>між іншим...</i> • <i>головним чином...</i> • <i>особливо...</i> • <i>точніше...</i> • <i>маємо на увазі...</i> • <i>по суті...</i> • <i>втім...</i> • <i>(у)все-таки...</i> • <i>тим більше, що...</i> • <i>зокрема...</i> • <i>тобто...</i> • <i>а саме...</i>
<p>Порівняння або протиставлення</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>однак...</i> • <i>проте...</i> • <i>але...</i> • <i>так само...</i> • <i>так само, як і...</i> • <i>не лише..., але й...</i>

	<ul style="list-style-type: none">• <i>порівняно з...</i>• <i>на противагу (чому?)...</i>• <i>навпаки...</i>• <i>аналогічно (до чого?)...</i>• <i>таким же чином...</i>• <i>з одного боку..., з іншого боку...</i>• <i>водночас...</i>• <i>разом із тим...</i>• <i>тим більше, що...</i>
--	--

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

С.М. КАЛІЩУК
І.А. ВЛАСЕНКО
Т.П. ЦЮМАН

Психологія комунікації з практикумом

**Методичні вказівки
до виконання курсових робіт**

спеціальність 053 «Психологія»
освітній рівень - перший (бакалаврський)
освітня програма 053.00.07 Соціальна психологія

Рецензент *О.А. Столярчук*
Відповідальний за випуск *І. А. Власенко*